

МИНИСТАРСТВО
ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА
И ВОДОПРИВРЕДЕ

THE WORLD BANK

IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP

Министарство пољопривреде, шумарства и
водопривреде и Светска банка

Пројекат конкурентне пољопривреде

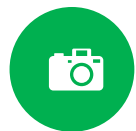
**Услови грант програма у погледу
заштите животне средине**

Када сте чули да ћемо причати о грант програму у области пољопривреде, шта сте мислили, који наслов презентације би могао да буде?

Алтернативни називи ове презентације
Сваки од наведених је ТАЧАН!

Предлог број 1

Утицај пољопривреде на заштиту животне животне средине и климатске промене

Предлог број 2

Одржива пољопривреда

Предлог број 3

Еколошки ризици у пољопривреди – Који су и како њима управљати?

Предлог број 4

Еколошки стандарди међународних финансијских институција као незаобилазан предуслов доделе бесповратних средстава

Предлог број 5

Екологија и пољопривреда – Прилика за развој

Када кажемо "Заштита животне средине и климатске промене", да ли помислимо на...

И зашто не помислимо одмах на:

Међутим, када кажемо Пољопривреда, најчешће мислимо на:

Али...најчешће и не помишљамо на:

Питање се намеће само по себи: Да ли добре еколошке праксе могу бити прилика за одрживи развој пољопривреде?

Где се уопште могу срести екологија и пољопривреда?

- биодиверзификација и био-очување *in situ*,
- смањење вештачких ђубрива, хемикалија и биоцида у свакодневной пољопривредној пракси,
- ефикасно коришћење ресурса, воде, земљишта, у складу са неким од најбољих модерних и доступних пољопривредних пракси (као што су узгој у полузатвореним или затвореним просторима),
- ефикасност наводњавања,
- одговарајућа заштита од града и засењивање,
- подизање нивоа свести, изградња капацитета и јачање мреже еколошких оператера путем техничке помоћи, и обука о животној средини за крајње кориснике и заинтересоване стране,
- одабир сорти које су отпорне на климатске промене,
- управљање неопасним и опасним отпадом,
- одговорно коришћење водних ресурса и прерада отпадних и оцедних вода,
- коришћење савремених технологија и дигитализације у циљу рационализације ресурса,
- коришћење обновљивих извора енергије.

У начелу? Што мањи ефекат на животну средину, уз што бољи принос и квалитетнији производ.

Циљ презентације

Који су то стандарди Светске банке у погледу екологије?

Како препознати ризик, како ризиком управљати и како даље надгледати?

Како разврставамо пројекте по нивоу еколошког ризика?

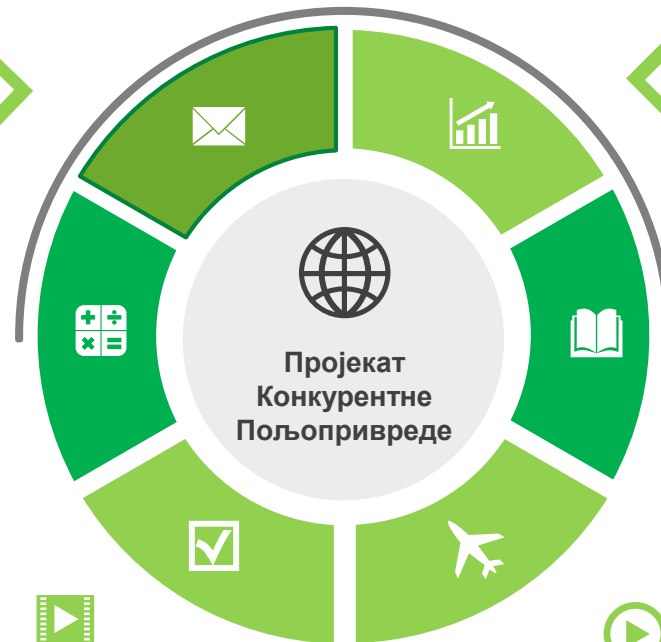

Шта је процена утицаја на животну средину?

Сваки ризик носи свој ниво документације!

Које институције и шта све подразумева правни оквир за заштиту животне средине?

Еколошки референтни подаци и основне информације

ВОДА

Квалитет воде у Србији значајно се разликује од региона до региона. Широм Србије најпроблематичнији физичко-хемијски параметри квалитета воде су замућеност, гвожђе, манган, нитрати, а у Аутономној покрајини Војводини, арсен. У централној Србији главни проблем је бактериолошка контаминација, при чему више од 40% узорак не испуњава тражене стандарде за неограничену употребу. Штавише, резерве подземних вода у Аутономној покрајини Војводини су загађене тешким металима, посебно арсеном.

ОТПАД

Опште стање управљања отпадом у Србији је још увек неадекватно, што представља опасност за јавно здравље и животну средину. Најакутнији проблем је опасни отпад који се не сакупља и не одлаже одвојено - тренутно се обрађује на редовним локацијама за одлагање отпада. Генерално, преко 50% одлагалишта не испуњава техничке захтеве санитарних депонија и заправо су само ограђене и мапирани депоније. Такође постоје стотине незаконитих депонија разних величина у руралним срединама. Штавише, цурење са тих депонија представља опасност за подземне воде, површинске воде и тла од високог садржаја органских материја и тешких метала.

ВАЗДУХ

Процена квалитета ваздуха се врши у складу са захтевима директива ЕУ. Република Србија има 8 основаних агломерација: Београд, Нови Сад, Ниш, Бор, Ужице, Косјерић, Смедерево и Панчево. Загађујуће материје које се прате су: SO_2 , NO_2 , PM_{10} , $PM_{2.5}$, CO , Pb и C_6H_6 .

Процењује се да је 29% површине земље и 2,67 милиона хектара (или 52%) пољопривредног земљишта погођено лошом дренажом. Процењује се да је поплави подложно око 1,57 милиона хектара, посебно у подручјима у близини великих плавних река. Од ове површине, 1,45 милиона хектара је у Војводини и равницама источно од Београда; остале површине се налазе у централној Србији.

КЛИМА

БИОЛОШКА РАЗНОВРСНОСТ

ТЛО

У Србији, као и у југоисточној Европи, вероватно ће бити топлије лето, смањена количина падавина и, самим тим, повећан ризик од летње суше. Према тренду података у последњих 35 година, на територији Србије у последњих 100 година примећено је повећање годишње температуре ваздуха за 1° С. Поред повећања температуре, током последњих 50 година примећено је и смањење падавина од 10% у односу на нормалне вредности. Негативни трендови годишње количине падавина подударају се са трендовима позитивних промена температуре. Ове климатске промене доприносе чешћим сушама, а такође и већој вероватноћи за поплаве.

Процењује се да је на територији Србије преко 1000 врста флоре угрожено према Листа биљака Црвене књиге флоре Србије (2002). Већина угрожених биљака у Србији спада у *IUCN* категорију „ретких биљака“. Најугроженији део биолошке разноврсности у Србији су шумски екосистеми и посебно осетљиви екосистеми (нпр. мочварна станишта, преријска станишта, континенталне слане мочваре, пешчани терени, планинска станишта), од којих су нека станишта за реликтне и ендемске врсте.

На територији Републике Србије се могу наћи различити облици динамичких процеса ерозије (клизишта, одрони, кршеви, ерозије ...). Поред природних фактора који узрокују ове процесе, неадекватна употреба терена такође доприноси стварању, развоју и интензивирању ових процеса. Нестабилност терена, са клизиштима, одронима, кршевима и урушавањем обала река варира у димензијама и активностима, заузима око 25-30% територије Србије.

У 26 различитих општина у Републици Србији регистровано је 2.228 клизишта. Процеси нестабилности терена са појавом клизишта, блата итд. различитих размера и активности заузимају око 25-30% територије Републике Србије.

Емисија закисељених гасова повећава њихову концентрацију у ваздуху што доводи до промене хемијске равнотеже у окружењу. Киселе емисије гасова у ваздух укључују следеће загађиваче: NOx, SO2 и NH3. Најзначајнији допринос укупној количини закисељених гасова емитованих у 2015. години „производња и дистрибуција енергије“ у случају NOx - 52,1% и „друмски транспорт“ - 24,5%, у случају SO2 „производња и дистрибуција енергије“ - 95,6% и „пољопривреда“ око 81,8% у случају NH3

Најзначајнији правни акти који регулишу еколошки правни оквир

- Устав Републике Србије („Службени гласник РС“ бр. 98/06).
- Национална стратегија одрживог развоја („Службени гласник РС“ бр. 72/09, 81/09)
- Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС“, бр. 135/04, 36/09, 43/2011 - одлука Уставног суда, 14/2016, 76/2018 и 95/2018)
- Закон о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 135/04)
- Закон о управљању отпадом („Службени гласник РС“ бр. 36/09, 14/2016 и 95/2018)
- Закон о водама ("Службени гласник РС", бр. 30/10, 93/12)
- Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС“, бр. 101/05)
- Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС“ бр. 72/09, 81/09, 64/2010 - одлука Уставног суда, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - одлука Уставног суда, 50/2013 - одлука Уставног суда, 98/2013 - одлука Уставног суда, 132/2014, 145/2014, 83/2018, 31/2019 и 37/2019)
- Закон о заштити природе, („Службени гласник РС“, бр. 36/09)
- Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 135/2004, Закон о шуми („Службени гласник РС“, 46/91, 83/92, 54/93, 60/93, 53/93, 67/93, 48/94, 54/96, 101/05),
- Закон о пољопривредном земљишту, ("Службени гласник РС", бр. 62/06, 41/09)
- Закон о потврђивању конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине („Службени гласник РС“, бр. 38/09)
- ЗАКОН О КЛИМАТСКИМ ПРОМЕНАМА, 2021. године

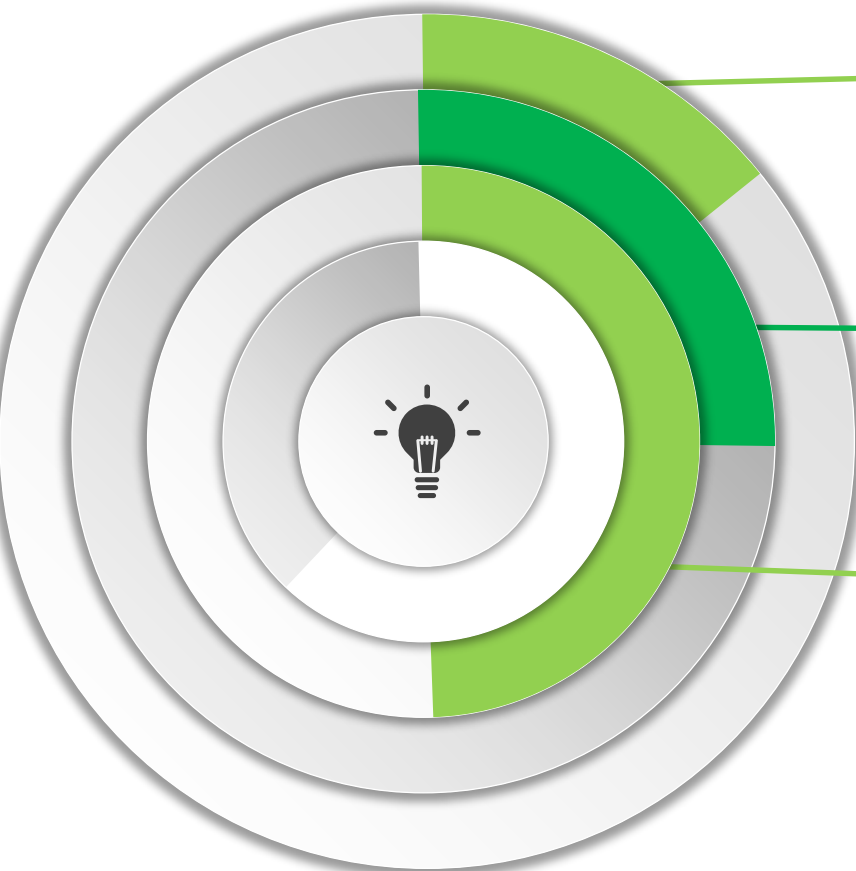
Институционални оквир заштите животне средине

- Министарство заштите животне средине,
- Агенција за заштиту животне средине,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Министарство здравља,
- Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре,
- Министарство рударства и енергетике,
- Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине,
- јединице локалне самоуправе и јавна комунална предузећа.

Еколошки стандарди Светске банке

Еколошки стандард 1

Процена и управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима

Еколошки стандард 3

Ефикасност ресурса и спречавање загађења и управљање њиме

Еколошки стандард 6

Очување биолошке разноврсности и одрживо управљање живим природним ресурсима.

Еколошки стандарди Светске банке

ЕСС1

Процена и управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима

ЕСС1 утврђују одговорности Клијента приликом процене, управљања и праћења еколошких и социјалних ризика и утицаја повезаних са сваком фазом пројекта који Банка подржава кроз финансирање инвестиционих пројеката, у циљу постизања еколошких и социјалних резултата у складу са еколошким и социјалним стандардима (ЕСС). ЕСС1 се примењују на све пројекте које Банка подржава кроз финансирање инвестиционих пројеката..

ЕСС3

Ефикасност ресурса и спречавање загађења и управљање њиме

Ови ЕСС утврђују захтеве за решавање питања ефикасности ресурса и спречавања загађења и управљања њиме током целог животног циклуса пројекта у складу са добром међународном индустријском праксом. ОУЖССП треба да обухвати одељке о ефикасности ресурса и спречавању загађења и управљању њиме. Процена ризика и утицаја и предложене мере ублажавања у вези са релевантним захтевима ЕСС3, укључујући сировине, употребу воде, загађење ваздуха, опасне материје и опасни отпад, обухваћене су ОУЖССП-ом и ПУЖССП-ом као релевантне.

ЕСС6

Очување биолошке разноврсности и одрживо управљање живим природним ресурсима.

ЕСС6 препознају да су заштита и очување биолошке разноврсности и одрживо управљање живим природним ресурсима од суштинског значаја за одрживи развој. ЕСС6 препознају важност одржавања основних еколошких функција станишта, укључујући шуме, и биолошку разноврсност коју подржавају. Ови ЕСС такође се баве одрживим управљањем примарном производњом и жетвом живих природних ресурса. ЕСС6 препознају потребу да се узме у обзир преживљавање страна које су погођене пројектом.

Еколошки стандард 1

Фаза изградње:

Утицај на земљиште и пољопривредно земљиште, потенцијално загађење воде, загађење ваздуха, бука, флора и фауна

Фаза рада:

Стварање отпада, Загађење земљишта, деградација и ерозија, Загађење ваздуха, Употреба воде, загађење и отпадне воде, Биолошка разноврсност и станишта

Еколошки стандард 3

Ефикасност управљања водама, Ефикасност сировина у погледу стварања отпада, Интегрисано управљање штеточинама, Прекомерна употреба хемикалија и биоцида, Енергетска ефикасност, ефикасност коришћења земље и тла

Еколошки стандард 6

потенцијални негативни утицај на природна или угрожена станишта, потенцијалне активности на модификованим стаништима и/или заштићеним подручјима у различитим фазама заштите у складу са српским националним законодавством

Класификација ризика

- Подносилац предлога пројекта за финансирање по програму Конкурентне пољопривреде попуњава позивом, односно Пројектном документацијом, унапред дефинисане обрасце, који за циљ имају да омогуће оцењивачима да изврше увид у степен разумевања еколошког утицаја пројекта на пољопривреду, на начин како је то разумео сам подносилац, али и да изврши увид у то на који начин подносилац пројекта планира да ублажи а потом и прати спровођење ових еколошких мера
- Детаљна листа могућих утицаја на животну средину, као и мера и даљег надзора над истим, је дата Оквиром за управљање еколошким и социолошким стандардима Светске банке за пројекат Конкурентне пољопривреде
- У зависности од потпројекта, као и одговора датих предатом документацијом, оцењивачи ће одредити степен ризика, и то:
  - Пројекат ниског ризика
  - Пројекат умереног ризика
  - Пројекат значајног ризика
  - Пројекат високог ризика

Класификација ризика

Да би се извршила одговарајућа класификација ризика, узимају се у обзир релевантна питања као што су:

- Врста, локација, осетљивост и обим пројекта,
- Природа и величина потенцијалних еколошких и социјалних ризика и утицаја, као и
- Капацитет зајмопримца (укључујући било коју другу агенцију која је одговорна за реализацију пројекта) и одговорност за управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима на начин који је у складу са стандардима Светске банке.
- За пројекте Ниског ризика, потребно је урадити Упитник Плана за управљање еколошким и социолошким питањима, који се састоји из 3 дела: а) Пасош пројекта, са свим релевантним подацима о пројекту, потом б) део са питањима на бази Да/Не одговора, в) План надзора током извођења мера ублажавања.
- За пројекте Умереног и Значајног ризика, ради се План управљања еколошким и социолошким питањима, специфичан за предметну локацију.

Низак

Упитник Плана за
управљање еколошким и
социолошким питањима

Значајан

План управљања еколошким и
социолошким питањима,
специфичан за предметну
локацију

Умерен

План управљања еколошким и
социолошким питањима,
специфичан за предметну
локацију

Класификација ризика

Висок

Није прихватљив за
финансирање

План управљања еколошким и социолошким питањима

План управљања животном средином и социолошким питањима (ЕСМП) за потпројекте треба да укаже на мере ублажавања, праћења и административне мере које треба предузети током имплементације пројекта како би се избегли или елиминисали негативни утицаји на животну средину. За пројекте средњег ризика за животну средину (пројекти са умереним и значајним ризиком), ЕСМП такође може бити ефикасан начин сумирања активности потребних за постизање ефикасног ублажавања негативних утицаја на животну средину.

Модел ЕСМП дели пројектни циклус у три фазе: период изградње, период рада и период престанка активности. За сваку фазу се морају идентификовати сви значајни утицаји на животну средину који се очекују на основу анализе урађене у контексту припреме еколошке процене.

За сваки утицај треба идентификовати и навести мере за ублажавање негативних утицаја. Израђују се процене трошкова акција ублажавања негативних ефеката, разврстане према проценама за уградњу (инвестициони трошак) и рад (периодични трошак). ЕСМП формат такође омогућава идентификацију институционалних одговорности за рад на мерама за ублажавање негативних ефеката, уређаја и метода.

Да би се пратили захтеви, одговорности и трошкови за праћење спровођења ублажавања негативних утицаја на животну средину, који су идентификовани у анализи која је укључена у процену утицаја на животну средину за пројекте умереног и значајног ризика, план мониторинга (праћења) може бити користан. Као и ЕСМП, пројектни циклус се дели на три фазе (изградња, рад и престанак активности). Формат такође укључује основне информације које су пресудне за постизање поузданог и веродостојног праћења.

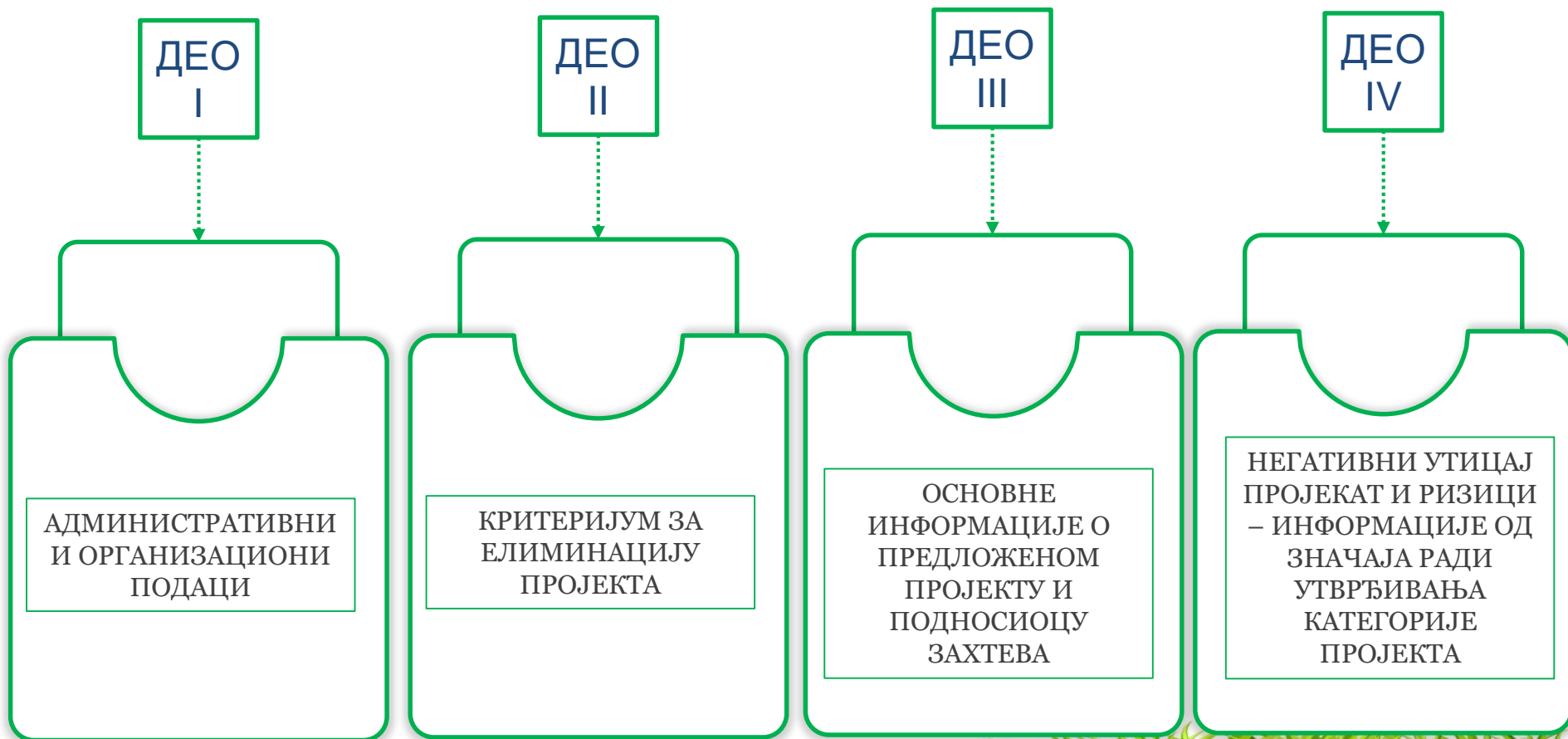
Кључни елементи матрице су:

- Шта се надгледа?
- Где се врши надзор?
- Како се параметар прати како би се осигурала значајна поређења?
- Када или колико често је надзор потребан или најефикаснији?
- Зашто се параметар прати (шта нам говори о утицају на животну средину)?

Поред ових питања, корисно је идентификовати трошкове повезане са праћењем (како инвестиционих тако и текућих) и институционалне одговорности.

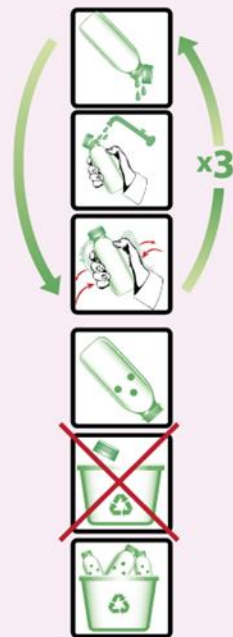

План управљања еколошким и социолошким питањима

Пример: Како правилно управљати опасном амбалажом од пестицида?

УПУТСТВО ЗА ПОСТУПАЊЕ СА ПРАЗНОМ АМБАЛАЖОМ

ПРИПРЕМА ЗА РЕЦИКЛАЖУ:

- Након употребе садржај амбалаже оцедити око 30 секунди.
- Чистом водом напунити трећину амбалаже, затворити чеп и добро промућкати.
- Садржај прелити у прскалицу.
- Поступак поновити још најмање два пута, све док амбалажа није видљиво чиста.
- Испрану течност утршити заједно са припремљеним раствором за третирање.
- Празна амбалажа мора бити пробушена (изузев стаклене) на три места, како би била неупотребљива за другу намену.
- Затварачи се одвајају од амбалаже и одлажу одвојено.

ПРИКУПЉАЊЕ:

- Враћање празне амбалаже врши се два пута годишње.
- Празна амбалажа мора задржати постојећу декларацију због утврђивања порекла амбалаже пестицида.

Хвала на пажњи!

Милан Стевановић

**Стручњак на Пројекту Конкурентне
пољопривреде за питања еколошких стандарда**